

Коп.
148

Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого

На правах рукопису

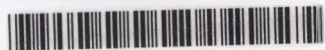
АЛЕНІН Юрій Павлович

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ
РОЗКРИТТЯ І РОЗСЛІДУВАННЯ
ОСЕРЕДКІВ ЗЛОЧИНІВ**

Спеціальність 12. 00. 09 — кримінальний процес
та криміналістика; судова експертиза

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації
на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків — 1997

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь наукового дослідження теми дисертації. Процес становлення незалежної Української держави пов'язаний з подоланням чималих труднощів політичного, економічного та соціального характеру. Однією з них є злочинність. Це соціальне лихо набуло широкого розмаху, внаслідок чого держава змушена приймати рішучі заходи для боротьби з ним. Узагальнення слідчої та судової практики свідчить про те, що багато злочинів скоюються добре організованими, а нерідко й озброєними, групами осіб на протязі довгого часу у виді злочинного промислу, ними завдаються значні матеріальні збитки державі, окремим колективам, організаціям, громадянам, заподіюється шкода здоров'ю потерпілим, примушуючи їх страждати морально.

Вивчення практики засвідчує, що злочинці-одинаки або злочинні угруповання часто схильні до скоєння цілих серій однотипових злочинів і це якраз найбільш показово для багатьох видів корисливих, корисливо-насильницьких й статевих злочинів. Останні дві групи злочинів нерідко супроводжуються вбивством потерпілих. Статистичні відомості дають підставу для висновку щодо значної розповсюдженості серійних злочинів. А відносно корисливих та корисливо-насильницьких посягань чітко відкривається тенденція до збільшення вказаних кримінальних явищ, а це може вказувати й на професіоналізацію злочинності. Серії подібних злочинів, які за припущенням скоєні одними і тими ж особами, набувають властивості осередку злочинних діянь. Осередки злочинів, особливо якщо це відноситься до названих вище трьох великих груп злочинних посягань, не завжди розпізнаються своєчасно, багато злочинів залишаються нерозкритими або слідство по них зволікається на тривалі терміни. Практичні робітники зазнають серйозних труднощів при їх розкритті та розслідуванні. Разом з тим, в криміналістичній літера-

турі країн СНД теоретичні положення методики розслідування осередків злочинів не розроблялися.

В науці криміналістиці проблемам розслідування злочинів (в широкому розумінні) приділяється багато уваги. Їм присвячені докторські та кандидатські дисертації, монографії, відповідні розділи підручників, методичні рекомендації, навчальні посібники, статті в юридичній пресі. Значний вклад в дослідження різноманітних аспектів розслідування злочинів зробили вчені-криміналісти України В. П. Бахін, П. Д. Біленчук, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. П. Колмаков, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Г. А. Матусовський, І. В. Постіка, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, В. К. Стринжа, В. В. Тіщенко, І. Я. Фрідман, В. Ю. Шепітько та ін.

Серед дослідників інших країн СНД необхідно відзначити Р. С. Белкіна, И. Е. Биховського, В. С. Бурданову, О. Я. Баєва, О. М. Васильєва, І. А. Возгріна, В. К. Гавло, І. Ф. Герасімова, Ф. В. Глазиріна, Г. А. Густова, А. В. Дулова, Л. Я. Драпкіна, Г. Г. Зуйкова, О. О. Закатова, Л. Л. Канєвського, Л. Н. Карнеєву, В. Я. Колдіна, В. О. Корноухова, М. Ф. Крилова, В. П. Лаврова, О. М. Ларіна, І. М. Лузгіна, В. О. Образцова, І. Ф. Пантелеєва, М. І. Порубова, О. Р. Ратінова, М. О. Селіванова, Л. А. Соя-Серко, Н. С. Сорокотягіна, В. Г. Танасевича, В. І. Шиканова, М. П. Яблокова.

Праці названих та інших авторів мають важливе наукове й практичне значення. Висновки та рекомендації, що містяться в них, спрямовані на організацію оптимальної боротьби з різного роду злочинними посяганнями за допомогою криміналістичних методів і які, безумовно, не втратили актуальності й сьогодні. В той же час розроблені ними положення майже не мають прямого відношення до методики розслідування осередків злочинів. В такій ситуації потребу-

ють уточнення не тільки сформульовані раніш погляди, але й детальна розробка нових положень, які відносяться до цієї проблеми.

Відзначаючи відсутність відповідного рівня теоретичної розробки методики розслідування осередків злочинів, слід все ж таки вказати на те, що певні зусилля в даному напрямі здійснювалися і велика заслуга в цьому належить саме українським вченим-криміналістам В. П. Колмакову, І. В. Постіка, М. В. Салтевському. Якщо перший на початку 70-х років намагався ввести в науковий обіг саме поняття осередку злочинів, другий в своїх працях узагальнив теоретичні положення і практичний досвід боротьби з названими кримінальними явищами в східноєвропейських країнах, то третій в середині 80-х років прямо поставив питання щодо гострої потреби досконального аналізу практики боротьби з осередками злочинів та ґрунтового теоретичного осмислення всього комплексу проблем, які пов'язані з даним явищем.

Таким чином, актуальність дослідження різноманітних аспектів, що пов'язані з теоретичною розробкою тактичних і методичних основ розкриття та розслідування осередків злочинів, визначається двома блоками причин. По-перше, тим, що названі кримінальні явища відрізняються високою суспільною небезпекою в порівнянні з поодинокими скоєними однорідними злочинними діяннями, значним їх розповсюдженням по всій території України, неочевидністю скоєння більшості з них, відтак, і складністю пізнання; по-друге, відсутністю у вітчизняній криміналістиці як достатньо добре розроблених в теоретичному плані загальних положень (засад) методики розслідування осередків злочинів, так і дефіцитом ефективних в практичному відношенні наукових рекомендацій по розслідуванню найбільш поширених типів цих кримінальних явищ.

Викладене говорить про те, що розробка методики розслідування осередків злочинів є одним з перспективних напрямків в науці

криміналістиці, що й стало основою для вибору теми вказаного дослідження і визначило мету даної роботи.

Мета дослідження полягає в комплексній науковій розробці теоретичних та практичних основ методики розкриття і розслідування осередків злочинів.

Відповідно до вказаної мети були поставлені і вирішувалися такі **головні завдання**:

а) сформулювати поняття осередку злочинів; здійснити класифікацію осередків злочинів по декільком, найбільш суттєвим, засадам;

б) розкрити сутність та методи аналітичної діяльності слідчого і органів дізнання щодо виявлення осередків злочинів;

в) розглянути загальні та окремі тактико-методичні і організаційні аспекти розкриття й розслідування осередків злочинів;

г) розкрити зміст основних напрямків діяльності слідчого та органів дізнання щодо встановлення особи винних після розпізнання осередку злочинів і визначити засоби вирішення головних завдань завершального етапу розслідування.

Об'єктом дисертаційного дослідження була обрана вся сукупність проблем, що пов'язані з поняттям осередку злочинів і формування на цій базі науково обгрунтованої концепції виявлення та розслідування вказаних кримінальних явищ.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти, тактичні й методичні особливості виявлення, розкриття та розслідування різноманітних категорій осередків злочинів в найбільш типових слідчих ситуаціях.

Методологія та емпірична база дослідження. Методологічною основою дисертації є положення філософської теорії пізнання, традиційні загально-наукові методи дослідження: системний і системно-структурний, конкретно-соціологічний, а також вивчення документів, кримінальних справ, інтерв'ю, анкетування.

При виконанні роботи використовувалися праці названих вище та інших вчених країн СНД в галузі криміналістики і суміжних наукових дисциплін, а також праці зарубіжних авторів.

Нормативною базою дослідження стали Конституція України, кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України, Закони і підзаконні акти стосовно проблем боротьби зі злочинністю.

Інформаційну базу дослідження склали: аналіз статистичних звітів правоохоронних органів, переважно півдня України, відбіркове вивчення і узагальнення слідчої та судової практики. Всього було вивчено понад 500 кримінальних справ, де звинувачені скоїли серії подібних злочинів, головним чином, корисливих, корисливо-насильницьких та статевих. З метою уточнення одержаних при цьому даних, з'ясування фактичних обставин розпізнання та розкриття осередків злочинів, здійснено інтерв'ювання близько 200 практичних працівників, які безпосередньо приймали участь в розслідуванні кримінальних справ, що вивчалися. Пошук та конкретизація прийомів і джерел інформації, що використовувалася в процесі розпізнання та розкриття осередків злочинів, супроводжувалися анкетуванням більше 300 практичних працівників (слідчих органів територіальної, транспортної та військової прокуратур, МВС, прокурорів-криміналістів, оперуповноважених карного розшуку та підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю).

Використовувався і досвід розкриття та розслідування осередків злочинів, що опублікований: в спеціальних збірках («Следственная практика», вид. колишнього Всесоюзного Інституту з вивчення причин та розробці заходів попередження злочинності, Бюлетені ГСУ МВС СРСР, «Слідча практика» РВВ МВС України, матеріали конференцій кращих слідчих і прокурорів-криміналістів), в Інформаційних листах з обміну передовим досвідом розслідування кримінальних справ та в інших джерелах подібного роду, а також

особистий досвід автора в якості слідчого прокуратури і прокурора слідчого управління Одеської облпрокуратури.

Різноманітність джерел інформації та методів при аналізі і узагальненні слідчої практики й теоретичних положень дозволили виявити ряд проблем криміналістичної науки і запропонувати шляхи їх вирішення.

Наукова новизна роботи полягає насамперед в тому, що в дисертації вперше в вітчизняній криміналістиці комплексно досліджені основні теоретичні та практичні проблеми розслідування осередків злочинів, розроблена цілісна система методів, прийомів та засобів їх виявлення й розкриття.

В дисертації висувається ряд нових концептуальних в теоретичному плані та важливих в практичному відношенні положень, понять та висновків:

1. На основі останніх досягнень вітчизняної та зарубіжної науки вперше сформульовано поняття **осередку злочинів**.

2. На базі дослідження емпіричного матеріалу та порівняльного аналізу точок зору спеціалістів запропонована **криміналістична класифікація осередків злочинів**, котра здійснена з метою знаходження закономірностей в їх утворенні та тривалому існуванні, а також для використання виділених видів як потенційних об'єктів вивчення при формуванні наукових рекомендацій, що в майбутньому будуть сприяти підвищенню ефективності розслідування найбільш поширених категорій названих кримінальних явищ.

3. По новому визначена загальна теоретична концепція розслідування серій аналогічних злочинів як інформаційно-пізнавального процесу, що відповідає формулі: виявлення сукупності злочинів схожого характеру → визначення осередку злочинів в цій сукупності → встановлення винних осіб → розслідування осередку злочинів в повному обсязі.

4. Вперше спосіб розкриття серій аналогічних злочинів шляхом попереднього виявлення їх осередку запропоновано розглядати в якості самостійного методу розслідування, котрий за своїми характеристиками відноситься до класу загальних і при реалізації якого вирішується головне завдання, що полягає у встановленні невідомих злочинців. В роботі обґрунтовується доцільність широкого використання даного методу в практичній діяльності.

5. Визначені сигніфікативні ознаки, що застосовуються в процесі виявлення та розкриття осередків злочинів; подана їх комплексна характеристика і здійснена систематизація на основі вчення про криміналістичну характеристику злочинів.

6. Проведений всебічний аналіз сучасного стану аналітичної роботи в теорії та практиці криміналістики щодо діагностування і розкриття осередків злочинів, виявлені головні причини недоліків даного процесу.

7. Показана специфіка організації аналітичної роботи на стадіях виявлення осередку злочинів та встановлення винних в їх скоєнні; сформульовані принципи аналітичної діяльності.

8. Вивчені можливості допоміжних засобів та методів, що застосовуються практичними працівниками органів дізнання і слідчими для визначення осередків злочинів й встановлення осіб, винних в їх скоєнні.

9. Виділені найбільш типові слідчі ситуації, що складаються в ході розкриття та розслідування осередків злочинів, сформульовані пропозиції щодо їх вирішення.

10. Досліджені організаційні засади розкриття та розслідування кримінальних явищ, що вивчалися.

11. Показані особливості взаємодії слідчого з органами дізнання, експертами, фахівцями, громадськістю на різних етапах розслідування осередків злочинів.

12. Розглянуті особливості планування початкового та наступного етапів розслідування осередків злочинів.

13. На основі аналізу слідчої практики та існуючих теоретичних положень вперше виділені п'ять головних напрямків розкриття осередків злочинів після їх виявлення; вносяться конкретні пропозиції щодо вирішення типових задач цього етапу.

14. Визначені можливості судових експертиз при розкритті та розслідуванні осередків злочинів.

15. По новому досліджені тактико-методичні аспекти завершуючого етапу розслідування осередків злочинів і сформульовані відповідні практичні рекомендації.

На захист виносяться всі вищезазначені положення, які в загальному вигляді можна сформулювати таким чином:

1. Основні теоретичні положення, що пов'язані з поняттям осередку злочинів як нової криміналістичної категорії.

2. Тактико-методична концепція виявлення, розкриття та розслідування осередків злочинів.

Теоретична та практична значущість роботи. Опрацьовані в дисертації положення і зроблені висновки можуть знайти застосування при подальших наукових дослідженнях теоретичних проблем криміналістики з розробкою конкретних практичних рекомендацій працівникам правоохоронних органів.

В результаті дослідження не тільки розроблена оригінальна наукова концепція, але й показані можливості її використання при розслідуванні злочинів. Більшість сформульованих в роботі рекомендацій можуть бути безпосередньо використані в практичній діяльності правоохоронних органів в боротьбі зі злочинністю. Сюди відносяться вказівки по організації розслідування осередків злочинів в різних слідчих ситуаціях, взаємодії слідчого з органами дізнання та іншими суб'єктами судочинства. Практичний характер мають і

рекомендації для слідчих, оперативних співпрацівників по застосуванню розроблених конкретних засобів, прийомів і методів аналітичної роботи щодо виявлення осередку злочинів, встановленню особи невідомих злочинців, а також методів, які використовуються на завершальному етапі розслідування кримінальних справ про осередки злочинів.

Матеріали і положення, котрі містяться в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані в навчальному процесі в юридичних вузах МО та МВС України, для вдосконалення програм і планів навчання, доповнення курсу криміналістики, розробки спецкурсів криміналістичного циклу, при підготовці підручників, навчальних та методичних посібників, а також при проведенні занять з підвищення професійної майстерності слідчих і оперативних працівників.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, викладені в монографії «Виявление и расследование очагов преступлений: теория и практика» (Одесса: Одесск. ун-т, 1996) та 37 інших наукових публікаціях загальним обсягом більше 40 д. а. Вони доповідалися автором в 1992-1996 р. р. на семінарах та методичних нарадах працівників слідчих органів прокуратури і УМВС Одеської, Кіровоградської, Херсонської, Миколаївської областей, Республіки Крим, військової прокуратури Південного регіону України, науково-практичних та наукових конференціях в м. м. Києві, Одесі, Барнаулі, Волгограді.

Матеріали двох глав дисертації були використані для написання автором параграфу «Расследование умышленных убийств» в підручнику «Криміналістика» т. 3 (Волгоград, 1995) та параграфу «Расследование изнасилований» в poradнику для слідчих «Особенности расследования тяжких преступлений» (Волгоград, 1995).

На основі дисертації підготовлено і випущено в світ чотири методичних посібники для слідчих, співробітників карного розшуку і підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, а також два навчальних посібника «Основы раскрытия и расследования очагов преступлений» (Одесса, 1993) і «Особенности расследования тяжких преступлений против личности» (Одесса, 1996).

Крім цього, автором був підготовлений і розповсюджений методичний лист слідчим прокуратури і МВС, співробітникам органів дізнання, фахівцям інформаційного бюро (ІБ) УМВС по Одеській області «Аналитическая деятельность и ее информационное обеспечение при выявлении и раскрытии очагов преступлений», де містяться також і зразкові форми запитів в ІБ УМВС та ГІБ МВС України з метою одержання відомостей про наявність аналогічних злочинів. За результатами цього листа ІБ УМВС по Одеській області вже видає рекомендації щодо перевірки оперативним або слідчим шляхом версій про утворення та розвиток конкретного осередку злочинів.

Головні теоретичні висновки та практичні рекомендації, що одержані за результатами дисертаційного дослідження, обговорювалися і були схвалені на засіданні кафедри кримінального процесу та криміналістики юридичного інституту ОДУ.

Матеріали дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі в юридичному інституті Одеського державного університету та Одеському інституті МВС України при викладанні курсу криміналістики та проведенні практичних занять. З 1995 р. студентам викладається розроблений автором спецкурс «Основы раскрытия и расследования очагов преступлений», для чого був виданий одноіменний навчальний посібник. Матеріали дисертації застосовуються також і для проведення занять з практичними співробітниками органів МВС та прокуратури, при здійсненні керівництва науковою роботою студентів.

Впровадження матеріалів дисертаційного дослідження в діяльність правоохоронних органів і в навчальний процес оформлені відповідними актами.

Структура роботи відповідно до мети, об'єкту, предмету та логіки дослідження складається із вступу, чотирьох глав, що містять 18 параграфів, висновку, додатку та бібліографії. Загальний обсяг — 453 с., з яких 414 основного тексту.

ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовується вибір теми дослідження, висвітлюються його актуальність, об'єкт, предмет, методологічна основа, відзначається наукова новизна і положення, що виносяться на захист, розкривається теоретична та практична значимість дисертації, форми апробації результатів дослідження і впровадження їх у практику.

Глава I. — «**Поняття осередку злочинів та його значення для методики розслідування**» містить три параграфи.

В § 1 — «**Поняття осередку злочинів**» — аналізується стан боротьби з серіями схожих злочинів (в основному корисливих, корисливо-насильницьких та статевих), які скоєні одними й тими ж особами, і зазначається, що більшість з цих серій набувають властивості осередку злочинних посягань. Несвоєчасність виявлення та розкриття осередків злочинів викликає багато негативних наслідків і обумовлена факторами об'єктивного й суб'єктивного характеру. Серед них особливе місце займає відсутність науково обгрунтованої методики їх розслідування. Зараз теорія криміналістики у цих цілях в основному рекомендує використовувати схожість даних щодо способу скоєння злочинів, а цього явно недостатньо і що, в деякому роді, не відповідає досягненням практики, коли слідчими та оперативними працівниками для успішного розкриття серій злочинів застосовувалися

подібність або тотожність і багатьох інших ознак злочинних діянь. Це давало можливість зосереджувати раніш розрізнену інформацію, а потім успішно вести пошук винних. В роботі приводяться й інші докази на користь розробки теоретичних та практичних основ розслідування осередків злочинів і акцентується увага на тому, що всяка теорія не може існувати без визначення її термінів і положень. До них, в першу чергу, відноситься саме поняття осередку злочинів, яке поки що мало відоме вітчизняним криміналістам.

В дисертації підкреслюється, що спроба знайти більш вдале найменування явища, що досліджується, вже здійснювалася в криміналістиці. Його іменували «багатоепізодними», «однорідними», «серійними», «злочини, які скоєні одними й тими ж особами» і т. п., але поки що ці терміни не прижилися, оскільки, як вважає автор, вони не відображали з достатньою повнотою сутності даного явища. Таким чином, на думку дисертанта, поява в вітчизняній криміналістиці поняття осередку злочинів треба розглядати як об'єктивну закономірність, що впливає з фактичного існування даного кримінального явища в повсякденній практиці боротьби зі злочинністю, в зв'язку з чим воно неминуче повинно було з'явитися в системі криміналістичних понять.

Вивчення та критичний аналіз вітчизняної й зарубіжної (головним чином німецької) спеціальної криміналістичної літератури, літературних джерел з інших галузей знань, всебічне дослідження і узагальнення оперативно-слідчої та судової практики боротьби з серіями схожих злочинів, дозволили дисертантові сформулювати поняття осередку злочинів, який являє собою сукупність навмисних, переважно однорідних злочинних посягань, аналогічність характеру яких визначається системою об'єктивних критеріїв кримінально-правової та криміналістичної властивостей (перш за все схожість територіально-часових характеристик, способу скоєн-

ня та приховання злочинних діянь і їх слідів, ознак зовнішності винних, типів потерпілих, об'єктів і предметів посягань та інших ознак), що дозволяють висувати версії про скоєння їх однією й тією ж особою або однією й тією ж групою злочинців, котрі підтверджуються в результаті розслідування.

В даному визначенні слід звернути увагу на імовірність характеру висновку стосовно наявності осередку злочинів конкретного типу, а від цього висування версії про його існування не виключає побудову та перевірку інших версій, зокрема щодо скоєння виявлених злочинів різними особами. Автор також підкреслює, що осередки злочинів можуть бути за своєю конструкцією як гомогенними (однорідними), що складаються тільки з одного виду (роду), так і складними (комбінованими), які утворюються із сукупності різних видів та родів злочинних посягань, але близьких за своїми криміналістичними ознаками. В зв'язку з цим в дисертації спеціально вказується на те, що обов'язковою умовою визначення осередку злочинів є наявність в даній сукупності більшості або значної частини злочинів, які аналогічні за своїм характером. Автор також вважає, що сукупність посягань, котрі хоч і скоєні одними й тими ж особами, але якщо вони не мають схожих кримінально-правових та криміналістичних особливостей, то в подібному випадку ці злочини не можуть складати осередку, а саме поняття в такому разі втрачає для криміналістики методичний сенс.

В § 2 — «Криміналістична класифікація осередків злочинів» — на базі вже усталеної теорії криміналістичної класифікації (Р. С. Белкін, В. К. Гавло, В. О. Образцов) та вивчення емпіричного матеріалу проводиться розподіл осередків злочинів за декількома основами: 1) відносно родової, видової та групової належності; 2) їх оперативної значущості; 3) територіальної розповсюдженості; 4) ступеня інтенсивності та динаміки розвитку. Така класифікація дає змогу диференційно підходити до різноманітних типів осередків

злочинів та виділяти серед них такі, що мають криміналістичне значення з точки зору їх застосування в якості об'єктів, орієнтуючись на які і повинні в майбутньому розроблятися окремі методики розслідування. В роботі послідовно подається розгорнена характеристика названої класифікації. При цьому автор особливо підкреслює, що до неї включені лише різновиди осередків злочинів, котрі одержали, за даними дослідження, найбільше поширення і за цих обставин являють собою найбільшу суспільну небезпеку. До них відносяться: осередки деяких корисливих злочинів (крадіжки, шахрайства); осередки корисливо-насильницької спрямованості (грабежі, розбої, вбивства, пов'язані з заволодінням майном та ін.); осередки статевих злочинів (згвалтування, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом та ін., а також вбивства, які скоєні за сексуальними мотивами). Разом з тим, утворення осередків цілком можливо й з інших видів злочинів, наприклад серійне заподіяння тілесних ушкоджень, вбивств на ґрунті помсти і т. п., але через їх унікальність вони не ввійшли в пропоновану класифікацію. Тактична та методична ж схема їх виявлення і розкриття тотожна методиці розслідування названих вище трьох основних груп осередків злочинних посягань.

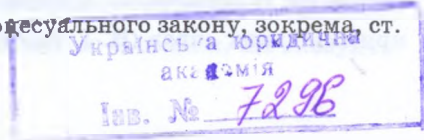
Як вважає дисертант, не набувають властивостей осередку злочинів, в строгому розумінні цього поняття, продовжувані злочини (розкрадання, скоєнні шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим станом), а також хабарництво і їм подібні, оскільки ці злочини носять латентний характер. Їх розслідуванню, як правило, передує робота по знаходженню самого факту злочинної події.

Всебічний аналіз поданої класифікації осередків злочинів дав підставу авторові виявити закономірність, згідно з якою простіше й швидше розпізнаються осередки особливо небезпечні, локальні, з високим ступенем інтенсивності розвитку, динамічні. І навпаки, осеред-

ки злочинів менш небезпечні, широкі, з низьким ступенем інтенсивності розвитку, статичні виявляються і, зрозуміло, розкриваються значно складніше. В роботі наводяться аргументи на користь виявленої закономірності, досліджуються причини недостатньої ефективності боротьби з деякими типами осередків злочинів.

В § 3 — «Теоретичне та практичне значення поняття осередку злочинів для методики розслідування» — автор стверджує, що значення розробки проблем, які пов'язані з поняттям осередку злочинів полягає, по перше, в тому, що вони (осередки) є об'єктом вивчення при формуванні наукових рекомендацій щодо розслідування конкретних категорій злочинних посягань, а по друге, що процес попереднього виявлення осередку злочинів при відповідних умовах виступає в якості самостійного методу розкриття серій неочевидних злочинів. Позитивна цінність названого методу полягає в тому, що своєчасне і системне дослідження розрізаних відомостей по декількох аналогічних злочинах дозволяє узагальнювати дані про невідомих злочинців, моделювати їх особу, виявляти закономірності в їх поведінці, формувати більш надійну інформаційну базу для виявлення та затримання винних.

З урахуванням положень стосовно поняття, змісту та класифікації методів розслідування, що встоялися в теорії криміналістики (Р. С. Белкін, Г. А. Густов, А. В. Дулов, В. В. Донцов, І. М. Лузгін, В. О. Образцов, М. П. Яблоков та ін.) автор вважає, що в системі методів розслідування рекомендований ним метод за своїми основними характеристиками відноситься до класу загальних, при реалізації якого вирішується головне завдання, що полягає в відшуканні невідомих злочинців. Він, як вважається дисертантові, відповідає вимогам (В. П. Бахін), що висуваються до методів подібного рівня й типу згідно таким критеріям: його застосування не суперечить нормам кримінально-процесуального закону, зокрема, ст.

26 КПК України, що дозволяє в одному провадженні об'єднувати кримінальні справи у звинуваченні одних і тих же осіб в скоєнні декількох злочинів; він науково обґрунтований, має свій понятійний апарат, що відображає його сутність і дозволяє відрізнити його від інших методів; він доступний для розуміння слідчими та оперативними працівниками і може легко впроваджуватися в практику розслідування; розроблений з урахуванням останніх досягнень кримінальної науки і оперативно-слідчої практики розкриття злочинів; він забезпечує вирішення завдань пошуку необхідної інформації та її пізнання, головним чином, знаходження відомостей про злочинців, шляхом застосування в відповідних ситуаціях розслідування комплексу **окремих** методів, прийомів та засобів, тактичних операцій; має загальну структуру та схему використання при розслідуванні найбільш поширених різновидів осередків злочинів; його застосування при розслідуванні багатьох видів корисливих, корисливо-насильницьких та статевих злочинів можливо в поєднанні з іншими методами розкриття злочинних діянь; він забезпечує координацію зусиль слідчих, органів дізнання, експертів і фахівців, посадових осіб та громадськості; орієнтований на успішне вирішення з найменшими затратами сил, засобів та часу складних або проблемних слідчих ситуацій, якими якраз і відрізняється процес розкриття осередків неочевидних злочинів; він може бути використаний не тільки для встановлення особи злочинців, але й після їх знаходження, а також з метою викривання винних у скоєнні раніш невідомих епізодів злочинної діяльності.

В дисертації також висвітлені головні відмінності рекомендованого методу від інших методів подібного класу, а саме методу криміналістичного аналізу оперативної обстановки в відповідному регіоні (В. В. Донцов, В. О. Образцов), методу групування і поєднання кримінальних справ (В. І. Батіщев).

Глава II — «Наукові та практичні основи виявлення осередків злочинів» — складається з чотирьох параграфів.

В § 1 — «Загальна характеристика ознак, що використовуються для виявлення осередків злочинів. Їх класифікація» — відмічається, що для процесу діагностування осередку злочинів найбільш принциповим і важливим є правильне вирішення питання щодо критеріїв, які можуть бути використані слідчими або оперативними працівниками для досягнення цієї мети. В дисертації на основі аналізу положень, які містяться в літературних джерелах (вітчизняних та зарубіжних) і узагальнення практики ці критерії пропонується іменувати **сигніфікативними ознаками**. Таким чином, сигніфікативні ознаки це не тільки ознаки, що вказують на наявність конкретного складу злочину чи які характеризують окреме злочинне діяння з криміналістичних позицій, а це і критерії як кримінально-правового так і криміналістичного плану, що дозволяють висувати і перевіряти версію про існування осередку злочинів, тобто, об'єднувати на базі їх схожості виявлену сукупність злочинів в одне ціле, осередок, оскільки виникає припущення про те, що джерелом їх появи є одні й ті ж самі особи. З процесуального боку дана обставина може знаходити своє відображення в з'єднанні кримінальних справ, матеріалів перевірок повідомлень та заяв про схожі злочини в одне провадження на основі ст. 26 КПК України.

Автор також вважає, що класифікацію сигніфікативних ознак доцільніше всього здійснювати на підставі вчення про криміналістичну характеристику злочинів, в зв'язку з чим вона повинна мати такий загальний вигляд: а) ознаки, які вказують на застосування схожих чи однакових способі скоєння та приховання злочинів. Головним джерелом інформації про них є однотипні сліди, що залишаються злочинцями при скоєнні і прихованні злочинів схожими способами на різних місцях пригод; б) ознаки, що вказують

на однотиповість обстановки скоєння злочинів; в) схожі ознаки, що стосуються характеристики об'єктів та предметів злочинного посягання; г) аналогічні ознаки, які відносяться до особи потерпілих; д) схожі ознаки, що мають відношення до особи злочинця (групи злочинців), котрі скоїли серію злочинних діянь.

В § 2 на базі вивчення та критичного осмислення літературних джерел, узагальнення оперативно-слідчого досвіду подано «Огляд сучасного стану роботи щодо виявлення та розкриття осередків злочинів в теорії і практиці вітчизняної криміналістики». Здійснене дослідження дозволило авторові констатувати таке.

1. Теорія вітчизняної криміналістики доки ще не в повній мірі забезпечує потреби слідчої практики в розробці надійних прийомів розпізнання осередків злочинів. По деяким позиціям практика знаходиться попереду теорії, хоча при цьому й не користується терміном «осередок злочинів».

2. Перелік прийомів, що пропонуються теорією криміналістики для формулювання висновку про наявність причин до об'єднання кримінальних справ про нерозкриті схожі злочини в єдине провадження, скромний і зводиться, головним чином, до використання даних про спосіб скоєння злочину. Визначаючи важливість схожості образу дій для формулювання висновку щодо аналогічності злочинів (Г. Г. Зуйков), дисертант, разом з тим, переконаний в тому, що схожість тільки способів скоєння злочинів в силу різних причин, які досліджуються в роботі, не завжди може виступати в якості надійного прийому для визначення осередків злочинів. Ступінь користі МОС («Модус операнді систем»), як про це свідчить і слідча практика, залежить від виду злочинів, їх криміналістичних характеристик. Більш ефективний цей шлях при діагностуванні осередків вбивств з корисливих мотивів або скоєних на сексуальному ґрунті, зате вкрай низька його результативність стосовно виявлення осередків

крадіжок, що скоюються в умовах великого міста. Точка зору дисертанта з цього питання співпадає з позицією інших авторів (В. К. Гавло), які виступають проти абсолютизації обліку по МОС.

3. Автор також вважає, що діюча система кримінальної реєстрації ще не повністю відповідає сучасним вимогам, не сприяє швидкому розпізнанню осередків злочинів. Існуючий облік за способом скоєння злочинів є різновидом обмеженого обліку, а це утруднює застосування даних про нього за межами області, особливо, коли злочинці «гастролюють» і не признають границь районів та областей, а в ряді випадків навмисне заплутують сліди шляхом скоєння кожного наступного злочину в новому регіоні. Автор солідарний з тими, хто вважає (Р. С. Белкін), що поки відсутня єдина класифікація способів скоєння злочинів, а це, в свою чергу, утруднює автоматизацію обліку, кодування реєстраційної інформації для її передечі на відстані для застосування в оперативно-розшуковій та слідчій роботі.

Головний висновок, що сформульований автором після огляду стану роботи щодо виявлення та розкриття осередків злочинів, полягає в тому, що діагностування осередків повинно здійснюватися не тільки на основі схожості способів скоєння злочинів, а й на базі якомога більшого числа ознак, котрі утворюють їх систему.

В § 3 — «Специфіка аналітичної діяльності слідчого і органів дізнання в процесі виявлення осередків злочинів та принципи її здійснення» автор узявся викрити причини невисокого в цілому рівня аналітичної роботи в цьому напрямку, в зв'язку з чим ним були проаналізовані можливості каналів надходження інформації, що необхідна для одержання первинних відомостей про схожі злочини. І тут дисертант робить виведення, що сьогодні практичним працівникам висновок стосовно наявності осередку злочинів в більшості випадків доводиться формулювати не на базі даних, які містяться в ІВ УМВС, ГІВ МВС, а на основі відомостей, що надходять

з інших джерел, тобто позитивний підсумок дослідження відносно визначення осередку злочинів в значній мірі заделегідь поставлений в залежність від суб'єктивних факторів, що не виключають помилок і прорахунків внаслідок некомпетентності та недобросовісності посадових осіб, які приймають участь в розслідуванні.

Автор також відзначає низьку результативність інформаційно-пошукових систем (АПС) оперативно-розшукового призначення, в зв'язку з чим випадки видачі інформації про наявність аналогічних нерозкритих злочинів, котрі можуть бути скоєні одними й тими ж особами, відносно рідкі. В дисертації висловлюється пропозиція щодо вдосконалення інформаційно-пошукових карт (ІПК) за рахунок збільшення і конкретизації сигніфікативних ознак, що закладаються в них.

Незалежно від каналів одержання відомостей про аналогічні злочини позитивний результат розпізнання осередку злочинів, а потім і його розкриття обумовлений і тим, наскільки правильно та своєчасно проводиться аналітична робота. Основні її принципи, на думку автора, полягають в постійному аналізі і оцінці, безперервності одержання, накопичення, систематизації та порівняльній обробці інформації, що вже мається або надходить про знову скоєні злочини, котрі схожі з відомими і по яким вже проводиться розслідування. В дисертації детально розкривається зміст цих принципів.

Автор підкреслює, що, вивчаючи кримінальні справи та перевірені матеріали про однорідні злочини з метою встановлення їх збігу чи відмінності, слідчий або оперативний працівник застосовують прийоми логічного мислення (аналіз, синтез, індукцію, дедукцію і т. д.). Але найбільше значення при вирішенні вказаних завдань має аналогія, як вивід від схожості одних властивостей і відношень до схожості інших. Разом з тим, одержаний таким чином висновок може розглядатися лише як імовірний.

Знайшовши збіг між злочинними діяннями і давши оцінку всій

сукупності схожих ознак, слідчий повинен в той же час зробити спробу з'ясування відносно і деяких відмінностей, що нерідко трапляються в обставинах скоєння проаналізованих злочинів. Тільки на основі такої об'єктивної оцінки і може бути зроблено висновок щодо скоєння двох і більше злочинних посягань одними й тими ж особами. Щоб уникнути помилок при діагностуванні осередку злочинів, а також при визначенні кола осіб, які за припущенням причетні до його утворення, автором рекомендується використовувати більш широкий перелік сигніфікативних ознак, а саме: ідентичність або однакова групова належність слідів, що вилучені з місць скоєння різних злочинів; збіг конкретного часу, дати або днів тижня скоєння злочинних діянь; схожі часові інтервали між злочинами; територіальні особливості скоєння аналогічних посягань (в одному й тому ж або схожих за характером населених пунктах, житлових масивах і т. д.); схожість конкретної обстановки при здійсненні нападів (відкрита місцевість, квартира і т. ін.); схожість мотивів і мети скоєння злочинів; однорідність об'єктів посягань, наприклад, крадіжки з квартир, крамниць і т. п.; схожість безпосередніх предметів злочинного посягання; вибір специфічних типів жертв, наприклад, малолітні дівчата в справах про статеві злочини, особи в нетверезому стані в справах про грабежі та розбої і т. д.; однакові або схожі ознаки зовнішнього вигляду, одягу, манери поведінки та інших особливостей особи можливих злочинців.

В завершенні цього розділу автор підкреслює, що систематизація сигніфікативних ознак потребує старанності, важливо мати на увазі всі ознаки видової чи родової властивостей, оскільки при певному збігу обставин вони також здатні служити основою для висунення версії щодо існування осередку злочинів; порівняльний аналіз схожих злочинів варто вести з урахуванням всієї сукупності виявлених ознак, а не на базі аналогічності тільки одного-двох ознак родової чи видової властивостей, тобто, як вважає автор, чим більше буде знай-

дено збіжних ознак, тим вище ступінь ймовірності правильного діагностування осередку злочинів.

В § 4 — «Допоміжні засоби і методи, що застосовуються в ході виявлення та розкриття осередків злочинів» — автор стверджує, що для більш ефективного проведення аналітичної роботи щодо виявлення осередку злочинів, визначення його обсягу, меж розповсюдженості, прогнозування поведінки злочинців, викриття неправдивого алібі, здійснення хронологічного криміналістичного дослідження вже визначеного осередку злочинів корисним є застосування допоміжних документально-технічних засобів, графічних методів та обчислювальної техніки.

Дисертант вважає, що в практичній діяльності можливе успішне застосування як розроблених німецькими криміналістами особистих робочих допоміжних засобів (криміналістичні носії даних та порівняльні ряди; зв'язок слідів; діаграма «шлях — місце — час»; графічні огляди), так і вітчизняні засоби та методи подібного рівня (рейтерна система обліку кримінальних справ; плани, планшети і накопичувальні карти і т. п.). В роботі розкриваються особливості застосування цих засобів. Разом з тим, автор акцентує увагу на тому, що незважаючи на всю корисність перерахованих вище допоміжних засобів та методів, вони все ж таки застаріли і значно поступають своїми можливостями сучасним ЕОМ. Особливо це наглядно видно в ситуаціях, коли мають справу з великим масивом інформації, котра якраз частіше всього і утворюється при розкритті осередків злочинів.

Як здається дисертантові, ефективне застосування засобів обчислювальної техніки стосовно розслідування осередків злочинів вже сьогодні можливе з двох головних напрямків:

а) повсякденне використання потенціалу діючих систем кримінальної реєстрації регіонального та центрального рівнів, що

здійснюються ІБ УМВД та ГІБ МВС країни, для отримання відомостей про аналогічні злочини з метою подальшої аналітичної обробки, виявлення і розкриття осередків злочинів;

б) розробка і застосування спеціальних програм інформаційно-пошукового призначення в ході розслідування конкретної кримінальної справи щодо виявленого осередку злочинів для вирішення завдань з встановлення невідомих злочинців.

В дисертації розкривається зміст цих напрямів. При цьому автор зазначає, що створення спеціальних програм інформаційно-пошукового призначення найбільш доцільно при наявності проблемних ситуацій, коли в розпорядженні слідчого мається дуже мало відомостей про особу невідомого злочинця (злочинців) і його встановлення здійснюється методами, що пов'язані з перевіркою великих мас населення. Продуктивність роботи по створенню подібних програм може бути досягнута лише за рахунок правильно організованої аналітичної діяльності і, перш за все, при визначенні базових, опорних ознак, що отримуються при криміналістичному аналізі як осередку в цілому, так і кожного злочину окремо. Саме такі ознаки і служать орієнтиром при розробці інформаційно-пошукових програм (ІПП). Дисертант також вважає, що в цих ситуаціях до проведення аналітичної роботи варто залучати співробітника ІБ — досвідченого програміста-постановника, якого рекомендується включати в склад аналітичної підгрупи СОГ.

Глава III — «Організаційно-тактичні аспекти розслідування осередків злочинів» складається з чотирьох параграфів.

В § 1 — «Слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні осередків злочинів» вказується, що після виявлення осередку злочинів обстановка розслідування зазнає значних змін. В результаті підсумовування слідчих ситуацій, які характерні для розслідування одиночних злочинних посягань, фактично утворюється нова ситуація. Вона відрізняється як позитивними, так і негативними

властивостями. З урахуванням існуючих теоретичних положень і підсумку результатів обробки емпіричного матеріалу автором виділяється декілька типів ситуацій в залежності від ступеня складності їх вирішення.

Перша, коли серед об'єднаних в одне провадження кримінальних справ та матеріалів перевірки є, принаймні, одна, в якій містяться дані про особу (особи), котрі скоїли злочин, в зв'язку з чим маються вагомі підстави для перевірки її на причетність й до інших схожих злочинів. Друга, коли в жодному з об'єднаних справ не має достатньо конкретної інформації, що дозволяла б виявити особу, яка винна в утворенні осередку злочинів, але узагальнення розрізаних відомостей про невідомого злочинця (злочинної групи) все ж дозволяє обкреслити достатньо вузьке коло осіб, які підлягають ретельній перевірці. І третя, коли в об'єднаних матеріалах міститься інформація щодо винних дуже високого ступеня спільності, внаслідок чого передбачається, наприклад, перевірка на причетність до скоєння злочинів великої кількості людей.

Слідча ситуація останнього типу оцінюється автором як істинно проблемна, в зв'язку з чим методами та прийомами її вирішення в роботі приділяється найбільше уваги.

Дисертант також вважає, що при оцінці названих ситуацій слід враховувати ще одну рису інформаційної властивості, яку нерідко вдається знайти при криміналістичному аналізі конкретного осередку злочинів. Вона дозволяє розділити ситуації ще на дві групи. Нею є наявність або відсутність відомостей, що вказують на продовження невідомими злочинцями однотипової злочинної діяльності, яка призводить до розширення осередку злочинів. В залежності від цієї обставини плануються і здійснюються відповідні методи, прийоми та засоби розслідування, що умовно розподіляються на три групи: а) загальні, які застосовуються незалежно від названої властивості; б)

при наявності відомостей щодо продовження винними дій по скоєнню нових аналогічних посягань; в) при відсутності вказаних вище відомостей.

До факторів, що помітно ускладнюють слідчу ситуацію даного етапу розслідування, відноситься і значно збільшений обсяг майбутньої слідчої, оперативно-розшукової та експертної роботи, що спричинюється об'єднанням декількох кримінальних справ в одне провадження. Багато з цих труднощів носять, насамперед, організаційний характер.

В § 2 — «Організаційні засади розслідування осередків злочинів» зазначається що встановлення, розшук та викриття винних осіб, які скоїли серії неочевидних аналогічних злочинів, пов'язані з рішенням складних задач евристичного класу. Окрім цього, даний процес зв'язаний також з одержанням, аналізом, порівняльною обробкою великого обсягу раніш розрізненої, а нерідко й суперечливої інформації, з виконанням багаточисленних дій, що неминуче призводить до втягнення в орбіту розслідування значної кількості слідчих, оперативних працівників, експертів. Зазначене дало підставу стверджувати, що без хорошої науково обгрунтованої організації розслідування успішна робота з осередками злочинів неможлива.

В дисертації підкреслюється, що хоч проблема організації розслідування злочинів й не нова для криміналістики, але існуючий рівень її наукової розробки не повністю відповідає тому значенню, яке вона фактично повинна займати в тактиці та методиці розслідування злочинів. Автор згоден з А. В. Дуловим, що в цьому відношенні намітилося відставання криміналістики від потреб слідчої практики.

Розгляд та критичний аналіз підходів в дослідженні різних сторін організації розслідування (Р. С. Белкін, І. Ф. Герасимов, Г. А. Густов, А. В. Дулов, В. Д. Зеленський, В. О. Коновалова, О. М. Ларін, В. Ф. Робозьоров, В. В. Суценко, М. П. Яблоков та ін.), а також узагальнен-

ня практики організації розслідування злочинів дозволили дисертантові сформулювати ряд висновків по названій проблемі.

Зокрема, автор вважає, що, оскільки для багатьох типів осередків властивий високий рівень організації, котрий відзначається продуманістю та ретельністю виконання злочинних задумів, то ці обставини є додатковим аргументом на користь дотримання такої неодмінної умови, що повинна забезпечувати своєчасність і результативність розкриття та якісного розслідування саме осередків злочинів, якою є добротня організація даного процесу.

Центральним елементом, головною ланкою такої системи, як організація розслідування, є планування, ядром котрого в свою чергу виступає комплекс загальних та окремих версій і засобів їх перевірки. До інших елементів організації розслідування пропонується віднести: а) особливості взаємодії; б) специфіку інформаційного забезпечення; в) особливості організації окремих слідчих дій та тактичних операцій. Всі названі елементи організації фактично пронизують весь процес виявлення, розкриття та розслідування кримінальних справ про осередки злочинів.

§ 3 — «Особливості взаємодії при розслідуванні осередків злочинів» присвячений розгляду питань координації дій як між декількома слідчими, котрі ведуть розслідування однієї кримінальної справи (бригадна форма), так і слідчого з органами дізнання, спеціалістами, експертами, державними органами, громадськістю. В ході розслідування осередків злочинів застосовуються різноманітні організаційно-тактичні форми взаємодії (спільний виїзд на місце подій та провадження інших слідчих дій, сумісне планування, організація конкретних тактичних операцій), але найбільш раціональною формою координації цієї діяльності є утворення слідчо-оперативної групи (СОГ). Така форма взаємодії допускає маневрування силами, дозволяє вести розслідування в різних напрямках і в різних

місцях, концентрувати зусилля групи на вузьких або вирішальних, на даний момент, ділянках, дає можливість правильно і своєчасно здійснювати намічені слідчі та оперативно-розшукові дії й відповідні тактичні операції.

В дисертації на основі існуючого теоретичного матеріалу та аналізу досвіду розслідування розглядаються як загальні, так і окремі проблеми організації СОГ (поняття, види, склад, принципи та правові основи діяльності). Автор вважає, що для розкриття осередку злочинів рекомендується утворювати як мінімум дві підгрупи: аналітичну та робочу. Завданням першої є виявлення, порівняння і систематизація розрізнених відомостей та одержання інформації для визначення кола осіб, які причетні до скоєння серії схожих злочинів: передбачення майбутньої поведінки злочинців; визначення імовірних зон їх постійного знаходження; видача рекомендацій щодо найбільш перспективних напрямків та оптимальних методів розкриття злочинів в конкретній слідчій ситуації. Робоча підгрупа СОГ, окрім перевірки слідчих версій, що передбачені планом розслідування, повинна бути готовою для роботи на нових місцях подій і виконання інших початкових та невідкладних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів стосовно можливих нових епізодів кримінальної діяльності винних.

До складу аналітичної і робочої підгруп слід включати не тільки слідчих та оперативних працівників, але й фахівців експертних установ, працівників інших служб МВС, спеціалістів ІБ. Загальне керівництво підгрупами і координацію їх діяльності повинен безпосередньо здійснювати керівник СОГ — слідчий.

Дисертант також висловлює думку про те, що існуючі правові норми в неповній мірі регламентують взаємовідношення з органами дізнання, посадовими особами, спеціалістами, а тому пропонується при розробці нового КПК України передбачити спеціальні статті, які

б регулювали питання взаємодії слідчого з вказаними особами, установами, громадськістю.

В § 4 — «Планування початкового та наступного етапів розслідування осередків злочинів» акцентується увага на тому, що після виявлення осередку злочинів змінам піддаються також форми і методи планування, які являють собою вже більш складні його види, оскільки доводиться одночасно вести розслідування багатьох злочинів, що об'єднані в рамках однієї кримінальної справи, кожен з яких уявляє собою епізод злочинної діяльності винних.

Планування розслідування осередку злочинів на етапі його розкриття, з урахуванням існуючої специфіки, повинно відображати:

1) оперативно-тактичну концепцію (замисел) з визначенням головних напрямків розкриття осередку злочинів, тобто розкривати зміст процесу встановлення осіб, які винні в скоєнні серії схожих посягань, котрий, як відомо, частіше всього пов'язаний з вирішенням складних або проблемних ситуацій. Пошукову діяльність, що спрямована на вирішення цього типу слідчих ситуацій, можливо подати в виді послідовно здійснюваних розумових операцій та практичних дій: з'ясування проблемної ситуації; збирання додаткової інформації як про осередок злочинів, так і щодо методів, прийомів та засобів розслідування, які рекомендовані до застосування для розкриття одиночних злочинів, однорідних зі злочинними діяннями, що складають осередок; висування слідчих версій та визначення конкретних засобів їх перевірки;

2) організаційні особливості проведення окремих, найбільш складних слідчих дій і тактичних операцій. В роботі докладно досліджується сутність викладених аспектів планування.

В другій фазі розслідування осередку злочинів, тобто після встановлення винних, план повинен передбачати вирішення нових задач: доказування причетності встановлених осіб до скоєння вже відомих аналогічних злочинів; знаходження можливих ще невідомих епізодів

їх злочинної діяльності; визначення фактичного масштабу розкритого осередку злочинів, та інших, зміст яких викладається в роботі.

Спираючись на існуючий слідчий досвід відносно форми і техніки планування розслідування осередку злочинів на заключному етапі, автор вважає, що варто признати найбільш зручною схему хронологічного поєпізодного планування, в зв'язку з чим в роботі обгрунтовується висловлена точка зору.

Глава IV — «Головні напрямки розкриття та розслідування осередків злочинів» містить в собі сім параграфів.

В § 1 — «Використання узагальнених даних про об'єктивні особливості для пошуку злочинців» автор вказує, що з метою знаходження винних можливе використання відомостей про анатомічні та функціональні особливості розшукуваних, їх прикмети, ушкодження, які одержані ними в результаті опору потерпілих, про одяг, прикраси та речі, котрі були у злочинця, про транспорт, знаряддя, засоби, що застосовувалися в ході скоєння серії аналогічних злочинів.

В ситуації, коли ні в одній з кримінальних справ, що вивчались, чи перевірочних матеріалів не міститься інформації, що прямо вказувала б на конкретних осіб, які причетні до утворення осередку злочинів, рекомендується проводити аналітичну роботу насамперед в напрямку виявлення та уточнення прикмет злочинця, ознак його зовнішності з подальшим складанням композиційного портрету. При цьому дуже важливо використати таку перевагу, як наявність кількох потерпілих і свідків. Маючи в своєму розпорядженні композиційний портрет розшукуваного злочинця, органам дізнання значно легше здійснювати його пошук при виконанні оперативного нагляду, патрулювання та інших прийомів: а) в місцях і в час найбільш імовірного скоєння нових аналогічних злочинів; б) в районах транспортних вузлів, інших місць скопичення населення, що прилягають до території, де зафіксовані випадки скоєння схожих злочинів.

Дисертант також зазначає, що при аналізі конкретного осередку злочинів важливо користуватися й іншими відомостями про винних, як такими, що мають відношення до будь-якого одного епізоду кримінальної діяльності, так і такими, що неодноразово повторюються. Вони можуть служити основою для конкретизації тих чи інших прийомів пошуку невідомих злочинців. Ці дані можна одержати при криміналістичному аналізі слідів, що залишені злочинцем на різних місцях подій; шляхом знаходження зв'язку винного з відповідним типом транспортного засобу, знарядь, пристроїв, речей, котрими користувалися в ході підготовки, скоєння та приховання серії посягань; в ході оперативного перекриття каналів збуту викраденого майна, предметів, зброї і виявлення можливого зв'язку цих об'єктів з конкретною особою. В дисертації докладно розкривається зміст цих методів і спеціально відзначається перевага комплексного їх застосування в розкритті саме осередків злочинів.

В § 2 — «Використання узагальнених даних про суб'єктивні особливості для пошуку злочинців» стверджується, що названі особливості можуть проявитися не тільки в способах скоєння та приховання серії злочинів, але і в поведінці до, в час і після скоєння злочинного діяння, а також в незлочинній, але відхиляючій поведінці винних до і після злочину.

Досліджуючи в сукупності дані про спосіб скоєння злочинів, його елементи, що отримуються при зрівняльному аналізі кількох схожих злочинів, можна, як вважає дисертант, з більшою впевненістю, чим це буває при вивченні лише одного злочинного епізоду, судити про те, чи мають у невідомого злочинця ознаки: що свідчать про наявність колишньої судимості; злочинного професіоналізму; ремеслених, професіональних навичок; які вказують на зв'язок злочинця з місцевістю, де скоєні злочини та ін.

До числа ознак суб'єктивної властивості, на думку автора,

відносяться і дані, що можуть вказувати на існування у насильників психічної та сексуальної патологій, які проявляються в різного роду порушеннях статевої тяги. На базі вивчення спеціальної літератури, аналізу та узагальнення слідчої практики автором зроблена спроба класифікувати осіб, які стали на шлях систематичного скоєння вбивств та інших тяжких злочинів з сексуальних мотивів, кримінальна діяльність котрих і стає джерелом утворення найбільш небезпечніших осередків злочинів. В відповідності з концепцією дисертанта, серійні сексуальні вбивці розподіляються на три головні групи: а) особи, які скоїли злочини в стані неосудності; б) особи, які скоїли злочини в стані осудності, але зі знайденими ознаками психічних розладів сексопатологічного походження; в) особи осудні, але які скоїли злочини переважно під впливом негативних соціальних факторів. В дисертації подається узагальнена характеристика цих типів вбивць і на багатьох прикладах аргументовано доводиться, як вірно визначення типу сексуального агресора сприяє вибору правильної тактики розкриття осередків злочинів.

Наявність відповідного обсягу відомостей про поведінку злочинця, їх систематизація дозволяє проводити аналіз особи розшукуваного за допомогою психологічного моделювання. Автор є переконаним прихильником більш активного впровадження даного методу в повсякденну практику, оскільки при його допомозі можливе вирішення не тільки загальних завдань, що пов'язані з цілеспрямованим знаходженням та розшуком невідомого злочинця, виключенням з числа підозрілих невинних і концентрацією уваги на реальному підозрілому, але й таких приватних завдань, як визначення патосексуального способу (почерку) скоєння злочинів та його розвитку; імовірність скоєння повторних аналогічних злочинів, перспективи розвитку осередку і його темпів; тривалості знаходження злочинця на місці події та його психічного стану в цей момент; здатності до прийняття

заходів з метою приховання слідів злочину та трупу і навмисної зміни кримінального почерку. Окрім цього, за допомогою даного методу можливе здійснення віктимологічного аналізу і визначення оцінки безвісті пропавших на предмет імовірності віднесення цих випадків до досліджуваного осередку злочинів.

Одержані дані суб'єктивного характеру, як вважає дисертант, в сукупності з відомостями, що добуті при реалізації прийомів і методів першого напрямку розкриття осередку злочинів, дозволяють якісніше конструювати найбільш перспективні версії та вести цілеспрямовану роботу по звуженню кола осіб, які перевіряються.

В § 3 — «Прогнозування імовірних місць та часу скоєння розшукуваними злочинцями нових злочинів» автором розкривається зміст цього напрямку розкриття осередків злочинів, котрий зводиться до визначення на базі існуючої інформації, головним чином: про закономірності в поведінці злочинців, образу дій; щодо стійкої схильності їх до відповідних типів жертв; прихильності до посягань на схожі об'єкти та предмети; про використання ними подібних обставин місця та часу; про наявність відповідної тенденції в злочинній діяльності (зростання інтенсивності при скоєнні нових аналогічних епізодів або навпаки, згасання активності, або збереження постійного часового інтервалу між епізодами; зміна виду кримінальної діяльності) та інших відомостей ймовірного місця і часу скоєння нового злочину, щоб при його підготовці або здійсненні злочинного задуму затримати винних.

Індивідуальне прогнозування при розкритті злочинів найбільш ефективно у випадках, коли злочинці віддають перевагу строго означеним групам предметів, типам жертв або коли вибір об'єктів нападу внаслідок якихось причин обмежений. Знаходження подібних обставин при криміналістичному аналізі осередку злочинів дозволяє в ході реалізації плану встановлення та розшуку невідомих злочинців зосе-

реджувати максимум сил і засобів на вузьких напрямках розслідування або на невеликих ділянках території, а це часто призводить до бажаного успіху.

Після визначення ймовірних місця та часу скоєння нового аналогічного злочину СОГ має можливість застосувати кілька прийомів оперативно-розшукового характеру, які бажано використовувати в рамках конкретних, ретельно спланованих тактичних операцій, в зв'язку з чим в дисертації подається їх докладна характеристика.

В § 4 — «Визначення ймовірних зон постійного знаходження розшукуваних злочинців» автором відзначається, що, зіставляючи одержані при криміналістичному аналізі осередку злочинів дані при допомозі логічної ув'язки можна зробити і висновок стосовно можливого місця постійного проживання, знаходження (базування) невідомих злочинців. В процесі визначення ймовірних місць мешкання винних необхідно враховувати, що на просторове розміщення злочинів в осередку впливає, на думку дисертанта, ряд факторів: а) діє злочинець-одинак чи злочинна група; б) характер розподілу потенційних цілей (об'єктів або жертв) злочинних посягань (рівномірне чи нерівномірне); в) особливості території, на якій реєструються схожі злочини (велике місто, сільська місцевість і т. д.).

З урахуванням названих умов в дисертації зроблена спроба дослідити декілька варіантів визначення ймовірних основних зон пошуку невідомих злочинців в найбільш складній в криміналістичному та кримінологічному відношенні ситуації — у великому місті. При цьому автор вважає, що визначення основної зони пошуку злочинця-одинака чи злочинної групи ґрунтується на знаходженні взаємозв'язків, що виникають після накладення і порівняння областей підвищеної уваги злочинців і ділянок території, де маються потенціальні цілі, а також ділянок місцевості, де зафіксований осередок злочину.

В ході цього складного розумового процесу, який здійснюється, головним чином, для імовірного встановлення місця постійного проживання невідомих злочинців, необхідно також враховувати і динаміку в розвитку осередку, можливе просторове розширення його меж. По вказаній та ряду інших причин при визначенні зони пошуку мова може йти лише про більш чи менш імовірні територіальні її границі, а тому автор закликає критично відноситися до існуючих в літературі вказівок (Л. Г. Відонов, М. О. Селіванов) на конкретні відстані між місцем проживання невідомого злочинця та місцем пригоди. В дисертації наводяться аргументи на користь висловленого застереження.

Для уточнення зон пошуку місця мешкання невідомих злочинців і проведення там ефективних розшукових заходів дисертант радить використовувати як дані, що одержані при реалізації планів розслідування по іншим напрямкам, так і творчо застосовувати відомості, що отримані при ретельній аналітичній обробці саме **перших епізодів** в серії схожих злочинів, оскільки в більшості випадків вони скоюються поблизу місця проживання винних. Враховуючи важливість останньої обставини в роботі подається докладне пояснення знайденої закономірності.

В § 5 — «Особливості пошуку злочинців методом виключення» досліджується ще один напрямок розкриття осередків злочинів, який, на думку дисертанта, повинен бути запланований та реалізований в найбільш складних, по справжньому проблемних слідчих ситуаціях, тобто, коли, не зважаючи на всі зусилля, в об'єднаних кримінальних справах і перевірочних матеріалах все ж таки міститься вкрай бідна інформація про невідомого злочинця чи злочинну групу. В випадках, коли виникає подібна ситуація, то рекомендується вести пошук винних шляхом виключення або своєрідного «просіювання» великих груп людей, котрі виділяються на основі конкретних ознак і серед

яких можливе знаходження осіб, що за якимось причинами визивають оперативно-слідчий інтерес.

В процесі вирішення цього складного завдання, як вважає дисертант, не можна зневажати будь-якими даними, що стосуються об'єктивних чи суб'єктивних властивостей особи невідомих злочинців, або які вказують на певний зв'язок з конкретною місцевістю, пам'ятаючи, що відповідна комбінація видових та родових особливостей сприяє значному скороченню числа осіб, що перевіряються. В роботі на конкретних прикладах розглядається сутність цього напрямку розслідування і спеціально підкреслюється, що перевірка за вказаним методом, тобто з використанням даних загального характеру про розшукуваних злочинців, повинна вестися з граничним ступенем організованості, планомірності, ретельності. Всі члени слідно-оперативної групи повинні глибоко вникати в сутність перевірки кожної особи, ретельно фіксувати її результати і доводити їх до відома як керівника, так і членів аналітичної підгрупи. Такі надзвичайні заходи організаційного характеру спрямовані на те, щоб злочинцю не вдалося: а) уникнути самої перевірки; б) пройти її й не визвати підозри у перевіряючих. Саме на цьому напрямку розслідування осередків злочинів, який нерідко пов'язаний з проведенням широкомасштабних тактичних операцій, і доцільно максимально використовувати потенціал ЕОМ шляхом створення і застосування індивідуальних програм інформаційно-пошукового призначення.

Автором акцентується увага також і на тому, що перевірка великих мас населення (наприклад, з метою здійснення дактилоскопічного пошуку, відбору зразків крові та інших біологічних об'єктів) розумніше всього проводити при розслідуванні особливо небезпечних осередків злочинів, які за звичаєм супроводжуються серіями вбивств, що скоюються за корисливими та сексуальними мотивами, і тільки

при суворому дотриманні принципів законності та добровільності участі перевіряємих осіб.

В § 6 — «Судові експертизи в розслідуванні осередків злочинів» досліджується проблема використання висновків судових експертиз в боротьбі з кримінальними явищами, що вивчаються, і зазначається, що вони, поряд з іншими сигніфікативними ознаками, можуть суттєво впливати не тільки на процес конкретизації версії щодо скоєння серії аналогічних злочинів одними й тими ж особами, але нерідко і самі виступають в якості серйозної інформаційної основи для результативного знаходження та викриття винних.

З метою визначення осередків злочинів та їх розкриття рекомендується частіше використовувати можливості картотек слідів пальців рук, стріляних гільз і куль, а також слідів знарядь злому та інших видів криміналістичного обліку речових доказів, що вилучені з місць нерозкритих злочинів. На думку автора, уразливим місцем цих видів реєстрації, що не дозволяє в повній мірі реалізувати можливості судових експертиз, є та обставина, що основна маса об'єктів знаходиться тільки в експертно-криміналістичних підрозділах УМВС області, міста, тобто, ці обліки мають місцевий характер. В зв'язку зі сказаним дисертант пропонує активніше продовжувати роботу по централізації криміналістичних обліків цих видів, що повинно помітно підвищити ефективність боротьби з осередками злочинів, в першу чергу з широкими та межрегіональними, тобто в ситуаціях, коли злочинці діють на території кількох областей країни.

В роботі на базі узагальнення слідчої та експертної практики розглядаються можливості як традиційних криміналістичних, так і експертиз слідів накладень, пожежно-технічної, вибухово-технічної експертиз. При цьому автор робить ряд уточнень щодо визначення предмету конкретних експертних досліджень, які відображають

специфіку їх організації та проведення відносно якраз кримінальних справ про осередки злочинів.

Відзначаючи важливу роль судово-медичної експертизи та її різновидів в процесі розкриття корисливо-насильницьких і статевих злочинів, дисертант вважає, що і в цій галузі маються суттєві прогалини. Пов'язані вони, перш за все, з відсутністю в Україні повноцінних генетичних експертних досліджень. А тому першочерговим завданням органів влади і управління, керівників правоохоронних органів, за переконаннями автора, є невідкладне створення в країні повноцінної мережі генетичних лабораторій (на першому етапі в центрах регіонів, а на другому — в кожному облбюро СМЕ).

В § 7 — «Деякі тактико-методичні особливості завершуючого етапу розслідування осередків злочинів» розглядається своєрідність вирішення нових тактичних завдань, що виникають після встановлення та затримання осіб, котрі підозрюються в скоєнні серії аналогічних злочинів. Суть цих завдань полягає: в визначенні фактичного масштабу осередку злочинів, тобто в знаходженні всіх злочинних епізодів, які скоєні винними особами, в т. ч. і злочинних діянь, котрі за своїми кримінально-правовими та криміналістичними ознаками і не схожі зі злочинами, що утворюють осередок; у встановленні територіально-часових меж існування осередку злочинів; в знаходженні та припиненні діяльності всіх осіб, які причетні до скоєння серії злочинів з визначенням ролі кожного з них; у формуванні системи доказів для остаточної кримінально-правової кваліфікації та індивідуалізації звинувачення співучасників злочинної групи, а також інших завдань, шляхи рішення яких викладаються в дисертації.

Для досягнення названих цілей планується та здійснюється комплекс як оперативно-розшукових заходів, так і слідчих дій (допити

звинувачених, свідків, повторні допити потерпілих, впізнання, очні ставки, відтворення обстановки та обставин події злочинів); призначаються та проводяться відповідні види експертиз.

Особливе місце в роботі виділене висвітленню допитів підозрюваних та звинувачених в скоєнні серії аналогічних злочинів у відповідності з ситуацією, що склалася на етапі розслідування, що розглядається. Саме тут розкривається як зміст найбільш типових способів чинення особами, котрі притягуються до кримінальної відповідальності, протидії слідству у встановленні істини по кримінальній справі, так і найбільш ефективних тактичних прийомів боротьби з ними. Зокрема, автор зупиняється на розкритті особливостей перевірки алібі, що висувуються звинуваченими; показує значення криміналістичного хронологічного аналізу розвитку осередку злочинів для вирішення тактичних завдань з встановлення раніш невідомих епізодів злочинної діяльності, а також для пояснення причин перерви такої діяльності.

За переконаннями дисертанта, для більш повного розуміння закономірностей, що властиві тому чи іншому осередку злочинів, з'ясування загальної картини злочинної діяльності винних, котра призвела до утворення та розвитку осередку злочинів, необхідно в ході допитів, крім загальних, з'ясовувати і такі питання, які відображають саме специфіку подібної діяльності. Для цього в роботі автором сформульований перелік обставин, що підлягають з'ясуванню.

Після завершення розслідування осередку злочинів рекомендується провести підсумковий аналіз та оцінку виконаної роботи. Треба виявити, які можливості не були використані як для розпізнання, так і для розкриття осередку злочинів в момент зародження або на ранній стадії його розвитку. Слід визначити, чи були упущення в аналітичній діяльності і чим вони були зумовлені, чи

добре здійснювалася взаємодія, яка була ефективність експертних підрозділів та служб інформаційного забезпечення при діагностуванні і розкритті осередків злочинів.

У висновку роботи сформульовані головні теоретичні і практичні положення, що відображають розроблену автором концепцію виявлення, розкриття та розслідування осередків злочинів.

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ
ОПУБЛІКОВАНІ В ТАКИХ РОБОТАХ АВТОРА:**

1. Аленин Ю. П. Выявление и расследование очагов преступлений: теория и практика. — Одесса: Одесск. ун-т, 1996. — (13,7 д. а.).
2. Аленин Ю. П. Основы раскрытия и расследования очагов преступлений. Учебное пособие. — Одесса; Одесск. унт, 1993. — (8,5 д. а.).
3. Аленин Ю. П., Тищенко В. В. Особенности расследования тяжких преступлений против личности. Учебное пособие. — Одесса: Одесский ун-т, 1996. — (4,9/2,45 д. а.).
4. Аленин Ю. П., Собчук А.В., Тищенко В. В. Раскрытие и расследование очагов корыстно-насильственных преступлений. Методическое пособие. — Одесса: Одесск. ун-т, 1995. — (3,75/2 д. а.).
5. Аленин Ю. П. Очаги преступлений — самостоятельный объект методики расследования // Криминалистика и судебная экспертиза. — Киев: Лыбидь, 1990. — Вып. 40. — (0,5 д. а.).
6. Аленин Ю. П. О понятии и криминалистической классификации очагов преступлений // Проблемы криминалистики и доказывания при расследовании преступлений. — Барнаул: изд. Алт. ун-та, 1990. — (0,5 д. а.).
7. Аленин Ю. П. Разработка методики расследования очагов преступлений — важное средство совершенствования борьбы с преступностью // Проблеми боротьби зі злочинністю / Тези доповідей і повідомлень на республіканській конференції. — Київ. Ін-т держави та права АН України, 1992. — (0,1 д. а.).

8. Аленин Ю. П. Проблемы распознавания и расследования очагов преступлений // Проблемы государства и права Украины. Тематический сборник научных трудов. — Киев: УМК ВО, 1992. — (0,5 д. а.).

9. Аленин Ю. П. К вопросу о методике расследования очагов преступлений // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе. — Одесса: Одесск. ун-т, 1993. — (0,3 д. а.).

10. Аленин Ю. П. Про деякі питання розкриття та розслідування осередків злочинів // Україна: становлення незалежності. Зміст і методики висвітлення в курсах соціальних та гуманітарних наук. Тези всеукраїнської науково-методичної конференції. Частина друга. — Одеса: Одеськ. ун-т, 1993. — (0,1 д. а.).

11. Аленин Ю. П. Метод раскрытия преступлений путем предварительного определения их очага в общей системе методов // Актуальные проблемы государства и права. — Одесса: Одесск. ун-т, 1994. — Вып. первый. — (0,4 д. а.).

12. Аленин Ю. П., Тищенко В. В. О классификации очагов корыстно-насильственных преступлений // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе. — Одесса: Одесск. ун-т, 1993. — (0,3/1,15 д. а.).

13. Аленин Ю. П. Об основных положениях методики расследования очагов преступлений // Право и рынок. Материалы Всероссийской научной конференции. — Барнаул: Изд. Алт. ун-та, 1994. — (0,2 д. а.).

14. Аленин Ю. П. Криминалистическое понятие очага преступлений // Юридический вестник. — 1995. — № 1. — (0,5 д. а.).

15. Аленин Ю. П., Шульга Н. Н. Некоторые вопросы взаимодействия следователя и судебного медика при осмотре места происшествия и в ходе судебно-медицинского исследования трупа // Криминалистика и судебная экспертиза. — Киев: Лыбидь, 1990. — Вып. 41. 00 (0,5/0,25 д. а.).

16. Аленин Ю. П. О характере следственных ситуаций, возникающих при расследовании очагов преступлений // Роль судебной экспертизы и криминалистики в раскрытии и профилактике преступлений. Тезисы научно-практической конференции. — Одесса: ОНИИСЭ, — 1994. — (0,1 д. а.).

17. Аленин Ю. П. Организационные аспекты расследования очагов корыстно-насильственных преступлений // Актуальные проблемы государства и права. — Одесса: Одесск. ун-т, 1994. — Вып. первый. — (0,4 д. а.).

18. Аленин Ю. П. Организационно-управленческие вопросы планирования расследования очагов преступлений // Актуальные проблемы государства и права. — Одесса: Одесск. ун-т, 1995. — Вып. второй. — (0,4 д. а.).

19. Аленин Ю. П., Шульга Н. Н. Воросы организации комплексной медико-криминалистической экспертизы следов колюще-режущего орудия // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. — Свердловск: Свердловск. юрид. ин-т, 1989. — (0,5/0,25 д. а.).

20. Аленин Ю. П. Использование возможностей судебно-медицинской экспертизы при диагностировании и раскрытии очагов преступлений // Материалы научно-методической конференции по судебной медицине и смежным дисциплинам вузов Украины. — Киев-Одесса: Одесск. мед. ун-т., 1994. — (0,1 д. а.).

21. Аленин Ю. П. Роль судебных экспертиз в расследовании очагов преступлений // Перспективы развития судебной медицины и смежных дисциплин в системе высшего медицинского образования Украины. — Одесса: Одесск. мед. ун-т, 1994. — (0,3 д. а.).

22. Аленин Ю. П., Шульга Н. Н. Возможности использования отдельных видов судебных экспертиз в диагностировании и раскрытии очагов преступлений // Криминалистика и судебная экспертиза. — Киев: Лыбидь, 995. — Вып. 47. — (0,4/0,25 д. а.).

23. Аленин Ю. П. Очаги краж из квартир как самостоятельный объект частной методики расследования // Организация раскрытия и расследования краж из жилых помещений. — Волгоград: ВСИШ МВД РФ, 1991. — (0,5 д. а.).

24. Аленин Ю. П., Бабичева Л.Б., Постика И. В. Некоторые вопросы криминалистического прогнозирования // Роль судебной экспертизы и криминалистики в раскрытии и профилактике преступлений. Тезисы научно-практической конференции. — Одесса: ОНИ-ИСЭ, 1994. — (0,3/0,1 д. а.).

25. Аленин Ю. П. О некоторых приемах установления виновных после распознавания очагов преступлений // Криминалистика и судебная экспертиза. — Киев: Лыбидь, 1993. — Вып. 46. — (0,5 д. а.).

26. Аленин Ю. П., Бален В. Н., Репула С. И. Раскрытие убийств, совершенных «гастролерами» // Следственная практика. — Киев: РИО МВД Украины, 1994. — (0,6/0,4 д. а.).

27. Аленин Ю. П. Про основні положення методики розслідування осередків статевих злочинів. Українське національне відродження: проблеми, прогнози, державна політика // Тези науково-практичної конференції. — Одеса: Одеськ. ун-т, 1995. — (0,1 д. а.).

28. Аленин Ю. П., Чеканов Л. Д., Шульга Н. Н. Расследование и судебно-медицинская экспертиза при умышленных причинениях телесных повреждений с использованием радиоактивных препаратов // Перспективы развития судебной медицины и смежных дисциплин в системе высшего медицинского образования Украины. — Одесса: Одесск. мед. ун-т, 1994. — (0,6/0,3 д. а.).

29. Аленин Ю. П. Использование психологических знаний при раскрытии очагов преступлений // Проблемы психології часу. Тези доповідей Міжнародної конференції. — Одеса: Одеськ. ун-т, 1995. — (0,1 д. а.).

30. Аленин Ю. П. Криминалистика. Учебник для вузов МВД

России. Под ред. Б. П. Смаргинского, А. А. Закатова. — Волгоград: Волгоградск. юрид. ин-т МВД РФ, 1995. — т. 3. — (0,5 д. а.).

31. Аленин Ю. П. Особенности расследования тяжких преступлений. Руководство для следователей. Отв. ред. Б. П. Смаргинский, А. А. Закатов. — Волгоград: Волгоградск. юрид. ин-т МВС РФ, 1995. — (1,5 д. а.).

32. Аленин Ю. П. Характеристика основных направлений раскрытия очагов преступлений со стадии их распознавания // Новое Российское законодательство и практика его применения. Материалы конференции 16-18 ноября 1995 г. — Барнаул: Изд-во Алтайск. ун-та, 1996. — (0,3 д. а.).

33. Аленин Ю. П. Определение основных зон поиска преступников как одно из направлений раскрытия очагов преступлений // Актуальные проблемы государства и права. — Одесса: Одесский ун-т, 1996. — Вып. третий. — (0,4 д. а.).

34. Аленин Ю. П. Особливості аналітичної діяльності при розкритті та розслідуванні осередків злочинів // Проблеми теорії та практики забезпечення розкриття та розслідування злочинів можливостями криміналістики та судової експертизи. — Київ: РВ та НДВ Української Академії внутрішніх справ, 1996. — (0,6 д. а.).

35. Аленин Ю. П. Тактико-методические вопросы завершающего этапа расследования очагов преступлений // Актуальные проблемы организации расследования преступлений. — Одесса: Одесск. ин-т внутренних дел, 1996. — (0,4 д. а.).

36. Аленин Ю. П., Макоед С. Б. Особенности организации и деятельности следственно-оперативных групп при раскрытии и расследовании очагов преступлений. — Одесса: УВД Одесск. облисполкома, 1992. — (2/1 д. а.).

37. Аленин Ю. П., Колесник С. С. Особенности раскрытия очагов половых преступлений. — Днепродзержинск: УВД Днепродзерж. горисполкома, 1994. — (3,4/2,4 д. а.).

38. Аленин Ю. П., Сухова Г. И., Тищенко В. В. Взаимодействие при раскрытии и расследовании очагов корыстно-насильственных и половых преступлений. — Симферополь: ГУ МВД Украины в Крыму, 1995. — (5,6/3 д. а.).

Загальний обсяг публікацій — 53/42 д. а.

Аленин Ю. П. Теоретические и практические основы раскрытия и расследования очагов преступлений.

Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.09 уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого, Харьков, 1997.

Защищается 38 работ и рукопись диссертации, которые содержат комплексные исследования теоретических и практических проблем, связанных с выявлением, раскрытием и расследованием очагов преступлений. На основе обобщения литературных источников и изучения следственной практики формулируется понятие и раскрывается сущность очага преступлений, разрабатываются теоретические, организационно-тактические и методические аспекты деятельности следователя и органов дознания в борьбе с указанными криминальными явлениями. Осуществлено внедрение разработанной методики расследования очагов преступлений в практику органов прокуратуры и МВД Украины, а также в учебный процесс.

Alenin Ju. P. Theoretical and practical fundamentals of nides of crime's exposure and investigation.

The dissertation in the form of a manuscript submitted for a Doctor of Law scientific degree on speciality 12.00.09 — criminal procedure and criminalistics; forensic expertise. National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudriy. Charkov, 1997.

Presentation of 38 scientific works and dissertation manuscript that contain coplex analysis of theorotical and practical problems connected with nides of crimes eliciting, exposure and investigation.

Based on the ground of litetature and investigation practice unification a concept and essence of nides of crimes are analysed.

Investigators activities' in theoretical, organisationally-tactical and methodical aspects of struggle with nides of crimes are also presented in this work. The results of this work are installed into Ukrainian orocurators offices, Ministry of Interior organs, and educational facilities' activity.

Ключові слова: осередок злочинів, сигніфікативна ознака, розкриття серії злочинів шляхом попереднього визначеня їх осередку, напрямки розкриття осередків злочинів.